

DR. ANT. OBRDLÍK:
NA OKRAJ DNEŠNÍ DOBY.

(POZNÁMKY SOCIOLOGICKÉ.)

Zpravidla jest každý z nás spíše nakloněn pronést svůj soud o událostech minulých, případně budoucích, než o době současné, jejímiž jsme bezprostředními svědky a již spoluvytváříme. Nikterak to nepřekvapuje, neboť opravdu není snadné vyznati se ve spleti každodenních událostí, mnohdy tak různorodých, a každý, kdo by se pokusil o soud všeobecně platný, vydává se v nebezpečí, že dnes či zítra bude postaven tváří v tvář nějaké skutečnosti, která se bude vymykat z rámce jeho výměru, nebo mu snad bude i odporovat. Proto chci-li přičinit několik poznámek na okraj dnešní doby, jsem si vědom toho, že jsou to vskutku jenom *poznámky*, ale upozorňuji, že jsou to poznámky, které si činí nárok na alespoň jistý stupeň objektivní pravdivosti, ježto je neformuluje filosofická dedukce, nýbrž pozorování reality našeho veřejného života.

Co obzvláště upoutá naši pozornost, když se zamyslíme nad současnými událostmi ve snaze, abychom odkryli nějaký znak, nějaký příznačný rys, který jest jim všem nejčastěji společný, jest tuším *myšlenková nesamostatnost a značná dávka nekritické důvěřivosti*. Jest opravdu zarážející, jak hluboko sahají rozpory v chápání jednotlivých projevů naší sociální skutečnosti i tehdy, když jde zřejmě o otázky, které se stejnou měrou dotýkají *všeho* občanstva. Ne snad že by to byl zjev příznačný toliko pro naši veřejnost. Stačilo by poukázat na některé z posledních politických událostí současného Německa, abychom měli doklad, že se vyskytuje též mnohde jinde. To nám však nemůže být útěchou, neboť škody, které tím vznikají, jsou tak veliké, že nás zavazují a že si vyžadují, abychom si uvědomili příčiny tohoto jevu a snažili se zjednatí nápravu. Ještě na jednu okolnost však musím předem upozornit. Pravím-li, že pro události dnešní doby je především příznačná myšlenková nesamostatnost a nekritická důvěřivost, nechci tím vzbudit dojem, jako by snad v jiných dobách tomu tak nebylo. Zjev myšlenkové závislosti většiny na vůdci a vedoucí menšině se zakládá na nerovnosti, která je lidské společnosti inherentní: otázka vytváření veřejného mínění a otázka politického a sociálního vůdcovství jest stejně živá dnes jako jí byla v dobách minulých a jako jí bude i kdykoliv v budoucnosti. Nám však tu jde v prvé řadě o velikost, o stupeň této závislosti. A to není veličina konstantní. Dějiny myšlenkového vývoje lidstva jsou obrazem postupného uvolňování tohoto závislostního vztahu. Leč v průběhu lidského vývoje jsou zase patrný vlny střídavě větší a menší myšlenkové závislosti. Půjde nám tedy o to, abychom podali vysvětlení, proč v určitých obdobích — a naše doba současná je také jedním z nich — jest nekritičnost a myšlenková neautonomnost větší nežli v jiných.

Jistě není možné, aby každý z nás se ve všem vyznal, aby všemu rozuměl. Jsem-li krejčí a chci-li si postavit dům, vím, že mi při tom nepomohou mé znalosti krejčovské, byť sebelepší, a svěřím práci s tím spojené člověku povolanejšímu, staviteli. Jsme odkázáni vzájemně jeden na druhého. Žijeme sociálně a jsme nuceni opírat se o mínění, úsudek a schopnosti znalců. Nejvíce jest tato závislost patrna v období našeho myšlenkového růstu, když chodíme do školy. Tu, chceme-li dosáhnout potřebného rozsahu základních vědomostí, jichž je dnes každému zapotřebí, musíme zcela dogmaticky přijímat výsledky pokusů a badání, neboť nemůžeme vždy jednotlivě opakovat to, k čemu dospěly generace předchozí snad už před celými tisíciletími.

Leč zde právě musíme rozlišovat poznatky všeobecně platné, nejlepšími duchy lidstva objevené a po nich mnohokrát znovu ověřené, od tvrzení, která nově vznikají, jejichž pravdivost je současně potvrzována i popírána, a k nimž, máme-li být alespoň trochu účastni veřejného života občanského, musíme den ze dne zaujímat své stanovisko.

A tu se mi zdá, že t. zv. *veřejné mínění*, které je tak důležité zvláště ve státech demokratických, uplatňuje se u nás spíše svou stránkou zápornou než kladnou: není regulátorem současných událostí,

který by do nich vnášel světlo, uváděl je na pravou míru a který by byl osvěcovatelem občanů, nýbrž je prostředkem, kterého nezodpovědní jedinci využívají a zneužívají ve svůj osobní prospěch.

Veřejné mínění, jak název sám ukazuje, jest opakem mínění soukromého, individuálního. Mluvíme o něm tehdy, když většina členů nějakého společenského celku zaujímá stejné stanovisko k určité věci, anebo sdílí shodné mínění o určité události. Podle toho můžeme mluvit na př. o veřejném mínění ulice, města, národa, církve a pod. Ve státech s demokratickým zřízením jest funkce veřejného mínění věcí nezbytnou. Ono jest činitelem blahodárným tehdy, když jest vytvářeno jedinci kvalifikovanými a odpovědnými, neboť tak utužuje politickou a sociální jednotu, skýtajíc oporu při rozhodování a jednání jedincům nemajícím potřebných znalostí a potřebného rozhledu. Dovede však způsobiti také mnoho zla, když je ho záměrně zneužíváno způsobem demagogickým. Vhodně na to upozorňuje tato věta profesora Weyra: »Pocitivý šířitel nových názorů a mínění, ať je řečníkem nebo žurnalistou, musí vědět, že jedině ten je pravým demokratem, kdo z lásky k demokracii se snaží povznést rozum a vzdělanost mezi lidem, jsa si vědom, že bez tohoto předpokladu žádná demokracie nemůže se udržeti, a že opakem takového demokrata je muž, který zneužívaje svobodomyšlných zřízeních státních a prostoduchosti lidu, namlouvá mu prázdnými a dutými frázemi, které se mohou líbiti jen nevzdělanci, různé názory, o jichž proveditelnosti sám není přesvědčen.«* Šlo by tedy o to, aby byla znemožněna činnost člověku nezodpovědnému. Leč to je právě dnes hodně obtížné: je-li negativní působení veřejného mínění kořenem, z něhož vyrůstá zlo dnešní doby, dlužno viděti v nespokojenosti, kterou vzněcuje, hlavní pramen, z něhož se tento kořen napájí; vzrůst jednoho podmiňuje vzrůst druhého a *vice versa*. V této nespokojenosti, která ochotně popřává sluchu demagogickému zneužívání funkce veřejného mínění, dlužno tuším spatřovati klíč k pochopení a výkladu svrchu zmíněné nekritičnosti a myšlenkové závislosti.

Ptejme se nyní, jsou-li pro dnešní dobu typické nějaké zvláštní příčiny nebo podmínky, které by nám pochopení a výklad zkoumaného jevu usnadnily. Pomozme si tu hlediskem amerických sociologů, kteří rozlišují společenské útvary na typ *společnosti dynamických* a na typ *společnosti statických*. Společnost dynamická je společnost revoluční, převratová, kdy se boří staré hodnoty a útvary a kdy se kladou pilíře pro klenbu nových sociálních celků. Společnost statická naproti tomu má za hlavní úkol, aby tuto stavbu ukončila, aby naplnila skutečným životním obsahem tyto formy, nově vzniklé v období přechodu.

Přidržíme-li se tohoto rozlišení je zřejmé, že naši dnešní skutečnost musíme zařaditi pod typ společnosti statické, která ustavuje a dobudovává to, co v hrubých rysech vznikalo v převratové době válečné i poválečné. Rychlý spád doby převratové byl vystřídán pozvolným vývojem, který musí leccos také opravovat, zkoušet i odstraňovat. Je proto pochopitelné, že jedinci, kteří si zvykli na rychlý spád revoluční a kteří zapomínají, že tempo vývoje pozdějšího *musí* být nezbytně mnohem pomalejší, začínají být nespokojeni, když se vše neuskutečňuje hned v definitivní formě a podle jejich mnohdy zcela osobních přání a tužeb. Ježto postrádají širšího a hlubšího rozhledu, nedovedou zaujmout k jednotlivým událostem samostatné a objektivní stanovisko. Jejich stav nespokojenosti je předurčuje více než kdy jindy k tomu, aby nekriticky přijímali mínění a názory jiných. Také sociální psychologie nás ostatně poučuje o tom, že v období velkých sociálních krisí, válek a revolucí, vzrůstá pověrčivost, pesimistická stísněnost a mystický kult pravých i nepravých proroků.

Opakují znovu, že každý se nemůže ve všem vyznat a všemu rozumět. Nebylo by tedy na škodu, když by tito nespokojení hledali poučení u lidí, kteří věcem opravdu rozumí a kteří vedle a nad osobní prospěch mají v první řadě na mysli zájem blaha veřejného. Bohužel oni ve své zaslepenosti a nespokojenosti mnohem častěji popřejí sluchu lidem nezodpovědným, vůdcům-demagogům, kteří skutečnost úmyslně zkreslují a malují ji v křiklavých barvách, aby nespokojenost ještě více vzrůstala a oni tak mohli tím bezpečněji sledovati svůj osobní prospěch.

* Fr. Weyr: *Veřejné mínění v demokracii*. Praha 1925.

Snadno si můžeme domyslet, jaké škody tím vznikají jednotlivcům i celé národní společnosti. Zla možno se uvarovat nebo je aspoň umenšit jediným možným způsobem: *zvýšením a prohloubením všeobecného vzdělání*. Nemůže být svobodný člověk, který je otrocky závislý na někom jiném právě tou stránkou své bytosti, jež je pro jeho lidství nejpodstatnější, svým rozumem. Bylo by si přát, aby lidé myšlenkově nesamostatní hledali poučení u lidí vzdělaných, mravně bezúhonných a v každém ohledu hodnověrných, ale aby při tom vždy i jejich názory a city promyslili a procítili svým *vlastním rozumem* a svým *vlastním citem*. Nemůže být bezpečnější cesty, jak přispět k ozdravení přechodně neurovnaných poměrů, než když každý jednatel si navykne myslet samostatně a když bude kriticky přijímat názory jiných. Myšlenková pohodlnost a lhostejnost k veřejným událostem se nikdy nevyplácí. Mnohem účinněji se dá čelit zlu, jehož příčiny známe, než zlu, které zakrýváme rouškou svůdných sice, ale nepravdivých frází. Vzdělání, kritičnost a samostatnost úsudku nám musí dopomoci k tomu, abychom si uvědomili, že *zákony sociálního vývoje pracují pomalu*, že nepřipouštějí zmatené překotnosti tam, kde si vývoj vyžaduje pomalého růstu. Každý, kdo si toto uvědomí, učiní tak v první řadě pro zvýšení své vlastní spokojenosti.

DR. JINDŘICH HOFFMANN:
KRISE VÝMARSKÉ ÚSTAVY.

Výmarská ústava německé říše ocitá se v těžké krizi, která se v poslední době stala obzvláště akutní. Říšská vláda hodlá ústavu změnit, normální zákonodárce jest úplně vyloučen, na jeho místo nastoupil zákonodárce mimořádný, jehož ústava nepředvíдалa. Spolkový ráz říše utrpěl značně na újmě stálým užíváním čl. 48 ústavy, jenž soustředil veškerou moc v ruce říšského presidenta a nedává spolkovému orgánu, říšské radě, práva dožadovati se zrušení nouzových nařízení. Na druhé straně pomýšlí nynější vláda na větší federalisaci říše zrušením čl. 17. ústavy, jenž předpisuje demokraticko-republikánskou ústavu a všeobecné rovné, tajné a přímé hlasovací právo ve všech zemích. Státoprávní teorie útočí na ústavu konstrukcí o říšském presidentovi jako strážci ústavy.

Výmarská ústava byla svými přívrženci vždy prohlašována za nejdemokratičtější a nejsvobodnější ústavu světa. To byl arciť těžký omyl, jenž se dá vysvětliti jen z přecenění druhého dílu ústavy, obsahujícího základní práva proti dílu prvnímu, institučnímu. Kritické posouzení německé ústavy musí se proto zakládati na bedlivém zkoumání obou těchto dílů. Instituční díl vyznačuje se jakousi *rovnováhou mezi pravomocí parlamentu a pravomocí presidentovou*. Tato rovnováha byla stranami středu (demokratická strana a centrum) považována za zvláštní přednost německé ústavy, bylo dokazováno, že demokracie není úplně totožna s parlamentarismem, že suverenita národa jest lépe zaručena, je-li národ reprezentován dvěma orgány. Ve skutečnosti mají se věci opačně. Každý vážný konflikt mezi oběma orgány ohrožuje přímo ústavu. Názory o výhodách nebo nevýhodách amerického typu republiky mohou býti různé, ale nelze přenášeti americké zkušenosti na Německo. Státoprávní systém Spojených států amerických spočívá na odluce mocí, legislativa, exekutiva a justice jsou na sobě úplně nezávisly. Princip odluky mocí není principem demokratickým, neboť pro demokracii je příznačný princip zákonitosti. Správa i justice mohou se pohybovati jen v mezích zákona, zákonodárce jen v mezích ústavy. Německá ústava nekonstituje proto odloučení parlamentu jako legislativního orgánu od presidenta jako nejvyššího exekučního orgánu, nýbrž naopak jistou vzájemnou odvislost obou orgánů suverenního národa. Správně podotkl proto nynější říšský president Hindenburg při nastoupení svého úřadu v r. 1925, že říšský sněm a říšský president patří k sobě. Říšská ústava jest *ústava parlamentární*, neboť uznává základní pravidlo parlamentarismu, princip důvěry. Říšská vláda může existovati jen jako zplnomocněna parlamentu, musí odstoupiti, vysloví-li jí parlament nedůvěru (čl. 54). Podřízenost